

بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان در پارک‌های شهری تبریز (مطالعه موردی: پارک ائل‌گلی)

آرزو افلاطونی

¹ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته مهندسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی ارومیه

World.architect69@gmail.com

چکیده

احساس امنیت، پیش‌نیاز هرگونه توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی محسوب شده و با سطح پیشرفت جوامع در ارتباط است. آگاهی از وضعیت احساس امنیت ساکنان یک اجتماع نقش مؤثری در شناخت چالش‌ها و راهکارهای توسعه یک جامعه داشته و در جهت تقویت زیرساخت‌های آن عمل می‌نماید. این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و نیز تکمیل پرسشنامه استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و تحلیلی و نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را، زنان وارد شده به پارک‌های شهر تبریز در سال 1394 تشکیل می‌دهد که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران 384 نمونه به دست آمد، که این رقم جهت اطمینان بیشتر به 390 نفر افزایش داده شد. همچنین روش نمونه‌گیری به روش تصادفی از نوع خوشه‌ای چند مرحله‌ای می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تحصیلات، سن، سواد، وضعیت تأهل، میزان درآمد، نقش نیروی انتظامی و رسانه‌ها به مقدار بسیار زیادی بر میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر داشته و در این میان وضعیت کالبدی - فیزیکی پارک‌های شهر تبریز کم‌ترین تأثیر را از نظر زنان داشته است.

کلمات کلیدی: فضاهای شهری، امنیت اجتماعی، پارک‌ها، ائل‌گلی، تبریز

مقدمه

"امنیت" از جمله مفاهیم پیچیده‌ای است که ارائه تعریف واحدی از آن به سادگی میسر نیست. در تعریف لغوی، امنیت عبارت است از "محافظت در مقابل خطر، احساس ایمنی و رهایی از تردید" (بوران، 1378، 21). در باب احساس امنیت تعاریف متفاوتی وجود دارد که هر کدام از زاویه‌ای مقوله امنیت را مورد اشاره قرار داده‌اند از جمله اینکه: احساس امنیت اجتماعی به فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگی‌های اساسی و ارزش‌های انسانی و نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی‌های مشروع گفته می‌شود (افشار، 1385، 36). احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم و خطر اطلاق می‌شود (گروسی و همکاران، 1386، 55). در مجموع می‌توان مفهوم "امنیت" را به مصنوعیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت و در مورد افراد، به نبود بیم و هراس نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و به مخاطره نیافتادن این حقوق و آزادی‌ها و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقبه و در کل هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد، تعریف نمود. یکی از انواع امنیت، امنیت اجتماعی است که از جایگاه و موقعیت برجسته‌ای برخوردار بوده و تولید و تأمین آن و همچنین پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و زمینه‌های نسبتاً پیچیده‌ای بوده و آسیب‌پذیری و زوال آن نیز تحت تأثیر زمینه‌ها و متغیرهای متفاوتی است که شناخت و معرفت بر آنها نیز ضرورتی اساسی دارد. در نخستین برنامه‌ریزی‌های شهری در نیمه نخست قرن بیستم، شهرها بر اساس تفکیک کارکردها به شیوه سنتی مورد توجه قرار گرفته‌اند، یعنی زنان به حوزه خصوصی و مردان به حوزه عمومی تعلق داشته‌اند. این تفکیک با وجود افزایش شهرنشینی، توسعه شهرها و تغییرات همچنان باقی مانده است و باعث ایجاد تناقضی شده است که نتیجه آن ناامنی زنان در فضاهای شهری است. زندگی زنان در شهرها همواره تحت تأثیر نبود امنیت شهری واقعی یا بالقوه است و این امر مانع دیگری برای زنان است که نتوانند شهروندان فعال همه جانبه باشند. فقدان یا پایین بودن امنیت اجتماعی زنان علاوه بر ایجاد عوارض جسمی و روحی و هزینه‌های درمانی و اجتماعی پیامدهای جبران‌ناپذیری همچون بالا رفتن تنش، استرس و اضطراب و بیماری‌های روحی و روانی چون افسردگی برای زنان را به دنبال دارد (صادقی و میرحسینی، 1388، 12). زنان در گذشته اغلب اوقات خود را در منزل و جهت انجام فعالیت‌های خانگی صرف می‌نمودند، در حالیکه امروزه بخش عمده‌ای از فرصت‌های آنها در محیط‌های اجتماعی و شغلی می‌گذرد و این وارد شدن به محیط‌های مختلف شغلی و اجتماعی با به جای گذاشتن اثرات قابل ملاحظه‌ای بر خانواده، تحولات اساسی در روابط، شکل و ترکیب آن ایجاد نموده است. به دلیل اینکه زنان همپای مردان به کار و فعالیت پرداخته و در زمان‌های بسیار، بیشترین وقت خویش را در خارج از خانه می‌گذرانند، در نتیجه امکان مواجهه با آسیب‌های اجتماعی برای آنان افزایش یافته است از این رو چنین به نظر می‌رسد که لازم است جدی‌تر مورد بحث قرار گیرد. به عقیده بسیاری از کارشناسان، وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه و چه بسا احساس امنیت در جامعه مهم‌تر از وجود امنیت است، چرا که واکنش‌های فرد در جامعه بستگی به میزان دریافت و ادراک او از امنیت دارد. بر این اساس تا زمانی که از نظر فرد، امنیت در جامعه وجود نداشته باشد، پس احساس امنیت نیز نخواهد بود. با توجه به آنچه گفته شد مطالعه علمی و دقیق مقوله‌ی احساس امنیت اجتماعی و نقش آن در توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و سیاسی جامعه و همچنین توجه به تفاوت میزان احساس امنیتی که از سوی

مردان و زنان در یک جامعه وجود دارد ضروری به نظر می‌رسد. هدف از انجام این پژوهش بررسی وضعیت احساس امنیت اجتماعی زنان در پارک‌های شهر تبریز می‌باشد.

سؤال‌ها و فرضیه‌های پژوهش

ابتدا سؤالات تحقیق به شرح زیر بیان می‌شوند:

آیا پایگاه اجتماعی - اقتصادی (سن، درآمد، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات)، زنان در میزان احساس امنیت اجتماعی آنها تأثیر دارد؟

آیا وضعیت کالبدی - فیزیکی پارک‌های شهر تبریز (پارک ائل‌گلی) در میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر دارد؟

آیا عملکرد نیروی انتظامی در میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر گذار است؟

آیا نقش رسانه‌ها در میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر تبریز تأثیر دارد؟

در ارتباط با سؤالات پژوهش فرضیه‌های زیر تدوین شده است:

بین متغیرهای میزان تحصیلات، تأهل، سن و درآمد زنان و میزان احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

وضعیت کالبدی - فیزیکی نامناسب پارک‌های شهر تبریز در میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران تأثیر منفی دارد.

بین عملکرد نیروی انتظامی با میزان احساس امنیت اجتماعی زنان رابطه معناداری وجود دارد.

به نظر می‌رسد رسانه‌ها بر میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر گذارند.

پیشینه پژوهش

انجمن تخصصی معماری و شهرسازی (1392) در مقاله‌ای با عنوان افزایش احساس امنیت فضاهای عمومی به خصوص پارک‌ها با استفاده از اصول CPTED مطرح می‌نماید که عواملی از قبیل گذر از جامعه سنتی به جامعه صنعتی بر اثر مقتضیات شرایط بیرونی و جهانی، نه بر مبنای نیازها و سیر درونی جامعه، نرخ بالای رشد جامعه و جوان بودن جامعه ایرانی، مشکلات سنگین اقتصادی، شیوع بیکاری و از همه مهم‌تر روحیه افسرده‌ی جامعه سبب آن شده است و با استفاده از روش انتخاب روشهای کنترل غیر طراحی مثل استفاده از سیستم مداربسته، حضور نیروهای امنیتی و سایر روش‌های مشابه اگرچه موجب بیرون راندن گروه‌های خاص با رفتارهای ناهنجار از پارک می‌شود؛ ولی این امر بر استفاده‌ی عمومی تأثیر سوء داشته و نارضایتی عمومی را در پی دارد. کلید حل مسئله حضور گروه‌های مختلف مردمی در فضای پارک‌ها است. این امر ممکن نیست مگر با خلق فضاهایی که دارای خصوصیت سازگاری و انعطاف‌پذیری باشند.

میرزایی و همکاران (1389) با روش پیمایشی و اسنادی به بررسی رابطه‌ی میان عوامل اجتماعی و امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار در شهر ایلام پرداخته‌اند. حجم نمونه، 310 نفر انتخاب شده است. بر اساس نتایج پژوهش، حمایت خانواده، اعمال قانون، توانمندی زنان در امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار تأثیر به‌سزایی دارد و آزمون همبستگی دو متغیره نیز رابطه بین نوع سازمان حمایتی و امنیت اجتماعی را تأیید می‌کند.

صادقی و میرحسینی (1388) در تحقیقی با عنوان تحلیل جامعه‌شناختی ترس از جرم در میان زنان شهر تهران به این نتیجه رسیده‌اند که نوع جامعه‌پذیری، تجربه خشونت، ترس از تجاوز جنسی، معماری و طراحی مردانه شهرها، عدم حمایت‌های قانونی ترس از برچسب خوردن و عوامل دیگری چون مهاجرت، بارداری، غریبگی، بیماری و معلولیت علل اصلی ترس زنان از جرم می‌باشد. نتایج همچنین بیانگر این بود که تمامی پاسخگویان بر روی ترس از آزارهای جنسی اجماع دارند. البته این نوع ترس با سن تغییر می‌کند؛ مثلاً زنان جوان بیشتر از آزارهای جنسی و زنان مسن بیشتر از سرقت و سانحه می‌ترسند. در نهایت اینکه جنسیت از متغیرهایی است که در پیش‌بینی ترس و در نتیجه احساس ناامنی به طور ملموسی خود را آشکار می‌سازد.

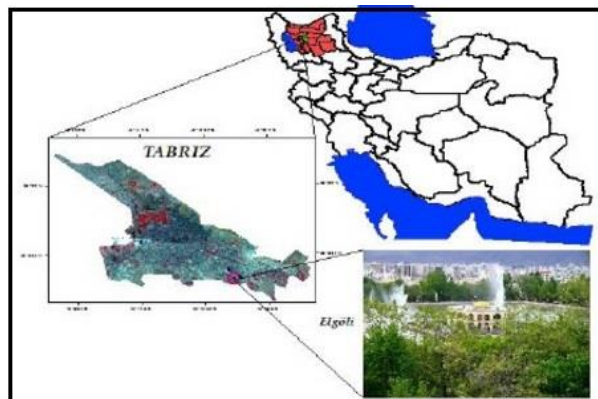
نیازی و فرشادفر (1389) با روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه به بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان در شهر تهران پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین دو متغیر میزان اعتماد اجتماعی در بین زنان مناطق جنوب شهر تهران در سطح اطمینان 99 درصد وجود دارد.

شون جی و جیالی (2011) در مطالعه‌ای با عنوان امنیت بخشی یا امنیت زدایی، سرحد امنیت در چین فراسوی بحث مثبت یا منفی به پاسخ به این سوال می‌پردازند که آیا امنیت یا امنیت بخشی با ارزش منفی یا مثبت هماهنگی دارد؟ دانشگاه کپنهاگ امنیت زدایی (ارزش مثبت) را به امنیت بخشی (ارزش منفی) ترجیح می‌دهد. به وسیله بررسی فرایند امنیت بخشی و امنیت‌زدایی در رویکرد چین نسبت به سرحد و مرز امنیت، دانشگاه کپنهاگ استدلال می‌کند که روی هم رفته، استراتژی امنیت زدایی اثرات قابل اجرا و مؤثری دارد. برای ساختن شرایطی که ایجاد حداکثر امنیت با دوام کند، این ضروری است که فراسوی مباحثه‌ی فعلی ملی - مرکزی امنیت برویم و توجه بیشتری به امنیت اجتماعی مردم و هویت و فرهنگ آن‌ها داشته باشیم.

محدوده مورد مطالعه

اثل‌گلی یا شاه‌گلی یکی از مهمترین و بزرگترین پارک‌ها و گردشگاه‌های شهر تبریز است که در جنوب شرق آن و در 7 کیلومتری مرکز شهر واقع شد است. شاه‌گلی به معنی استخر شاه ترجمه شده است. گول در زبان ترکی به معنای استخر می‌باشد. احداث بنای اولیه این آبگیر را به زمان پادشاهان آق‌قویونلو و توسعه آن را به زمان صفویه نسبت می‌دهند. اثل‌گلی تا پیش از روی کار آمدن صفویان، بزرگترین منبع ذخیره آب جهت آبیاری باغ‌های مناطق شرقی تبریز تا دروازه تهران و تپلی باغ بوده است. در دوران حکومت صفویان، تمام شن و ماسه و نخاله‌های موجد در محوطه داخلی دریاچه فعلی خالی شده و دیواره‌ای سنگی به دور آن کشیده شد. در دوران قاجار در پیرامون استخر اثل‌گلی خیابان‌های جهت عبور و مرور احداث گردید و در جوار این معابر، درختان تبریزی، بید مجنون و گل‌های اطلسی متعددی در چندین ردیف جهت تزیین پارک و پاک‌ی آب و هوار کاشته شد. اثل‌گلی در دوران پهلوی به شهرداری تبریز واگذار شد تا به یک گردشگاه عمومی تبدیل شود. سید باقر کاظمی استاندار وقت آذربایجان شرقی، نخستین تعمیرات اساسی را در محوطه این پارک به انجام رسانید. در مرکز استخر اثل‌گلی، عمارت کلاه‌فرنگی هشت ضلعی وجود دارد که امروزه به صورت یک تالار پذیرایی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به کاخ اثل‌گلی مشهور است. این بنا پیشتر ساختمانی خشتی بود که در سال 1346 تخریب شد و با همت شهرداری تبریز و استانداری، جای خود را به یک ساختمان زیبا و مقاوم داد.

شکل (1) محدوده مورد مطالعه

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و مبتنی بر بازدید محلی، مشاهده، مصاحبه و سرانجام تکمیل پرسشنامه بوده است. جامعه آماری شامل زنان وارد شده به پارک‌های شهر تبریز در سال 1394 می‌باشد که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران حجم نمونه تعیین شد. در این تحقیق با سطح اطمینان 95 درصد، احتمال خطای 5 درصد و با این فرض که 50 درصد از جمعیت پاسخ یکسانی بدهند، حجم نمونه برای این شهر 384 زن به دست آمد که برای اطمینان بیشتر این رقم به 390 زن افزایش داده شد. روش نمونه‌گیری به روش تصادفی از نوع خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. در ضمن از اطلاعات کتابخانه‌ای، آرشیو سازمان‌های دولتی و گزارش ادارت محلی نیز در جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از آمار توصیفی، آمار استنباطی و نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

مبانی نظری

امنیت اجتماعی

در رویکرد سنتی، امنیت اجتماعی به بقای اعضای جامعه توجه دارد و آن دسته از عوامل فیزیکی، مادی که بقای جامعه را تهدید می‌کند به عنوان تهدیدی برای امنیت اجتماعی تلقی شده، از طریق اعمال زور و قدرت در جهت مقابله با آن اقدام می‌شود.

در رویکرد مدرن، امنیت اجتماعی به نوع بقای اعضای جامعه توجه دارد و عوامل معنوی، فرهنگی که موجب آسیب پذیری شیوه‌های گوناگون زندگی می‌شود، به منزله تهدید اجتماعی خواهند بود (ضرابی و جمالی نژاد، 1389: 228). پس از جنگ سرد، باری بوزان به بررسی و گسترش مفهوم امنیت پرداخت و مفهوم امنیت اجتماعی را طرح‌ریزی نمود. وی و همکارانش این توسعه مفهومی را از طریق توجه به ابعاد مختلف امنیت، شامل امنیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی انجام دادند (بیلگین، 1998: 38). وی برای نخستین بار در کتاب «مردم، دولت‌ها و هراس» مفهوم امنیت اجتماعی را به عنوان یکی

از ابعاد امنیت ملی مطرح نمود (بوزان و ویور^۱، 1998: 4). از نظر بوزان، امنیت اجتماعی زمانی برای فرد مطرح می‌شود که فرد، خود را عضو یک گروه اجتماعی بداند (بوزان و ویور، 1998: 4). وی معتقد است در بحث امنیت، حوزه‌ای از حیات که فرد خود را به واسطه مفهوم «ما» بدان متعلق می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند، مورد نظر است؛ بنابراین هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (بوزان، 2000: 3). بوزان، نقطه آغازین امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند؛ او بیان می‌دارد که مسأله امنیت در اجتماع شناخته می‌شود زیرا بازیگران می‌توانند به آن رجوع کنند و برخی پدیده‌ها را به عنوان تهدید نگاه کنند (ابراهیمی، 1386: 444). همچنین بوزان در کتاب «امنیت: چهارچوبی برای تحلیل»، یک بخش مهم از آن را به امنیت اجتماعی اختصاص داده است. از نظر وی امنیت ملی از چند بخش

اساسی تشکیل می‌گردد که یکی از آن‌ها امنیت اجتماعی است. دیگر بخش‌ها عبارتند از: بخش نظامی، بخش محیط‌زیست، بخش اقتصادی و

بخش سیاسی. بدین ترتیب وی میان امنیت ملی و امنیت اجتماعی ارتباط ایجاد می‌کند (بوزان و ویور، 1998: 42). گیدنز امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی جهت حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان می‌داند (گیدنز، 1377: 627). ویور «امنیت ساخته و پرداخته شده در اجتماع» را مطرح می‌کند. مدعای وی آن است که باید از رویکردی جامعه‌شناسانه به امنیت نگریسته شود و پس از تحلیل مبانی جامعه‌شناسی امنیت، به تعریف آن همت گمارد (مک کین لای؛ لیتل، 1380: 48). براین اساس، ویور حوزه امنیت را بر حسب نوعی دوگانگی امنیت دولت و امنیت اجتماعی در نظر می‌گیرد (روی^۲، 1996: 11) و خاطر نشان می‌کند که افراد جامعه نمی‌توانند نسبت به چیزهایی که امنیت و هویت شان را تهدید می‌کند احساس مسئولیت نداشته و آن‌ها را تنها به دولت واگذار نمایند (موتیمر، به نقل از نویدنیا، 1382: 62). وی «امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی‌اش تحت شرایط تغییر و تهدیدات واقعی و محتمل تعریف می‌کند.» (غفاری، 1390: 122) تالکوت پارسنز^۳ از جامعه‌شناسان معروف، امنیت را از رویکردی جامعه‌شناختی مورد تحلیل قرار داده است. مسأله‌ی اساسی نظریه‌ی تحلیل کنش پارسنز، مسأله‌ی «نظم اجتماعی» است (چلبی، 1375: 14). پارسنز جامعه را به خرده سیستم‌هایی تقسیم نموده که هر کدام کارکردی خاص هستند و میزان توانمندی آنان در ایفای کارکردها، عامل دوام و بقای جامعه

است و بالعکس، به میزان کاستی در انجام کارکردها، به انسجام و یگانگی جامعه خدشه وارد شده و خطر فرو پاشی و زوال، آن را تهدید می‌نماید (نویدنیا، 1385: 38-39). مفهومی که مولار از امنیت اجتماعی مطرح می‌کند با توجه به دگرگونی‌های هویتی ناشی از جهانی شدن و کاهش کنترل حکومت‌ها بر ملت‌ها است که باعث شده است در عصر جهانی شدن «صورت‌های هویتی به منزله نوعی مقاومت بروز کنند» (صمدی، 1384: 37). از نظر مولار امنیت اجتماعی عبارت است از: «قابلیت حفظ شرایط

قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن‌ها، مذهب، هویت ملی و رسوم (مولار به نقل از نویدنیا، 1382: 61).

امنیت و زنان

نظریه‌پردازان فمینیست معتقدند زنان در بعد اقتصادی و اجتماعی با محرومیت‌ها و ناامنی‌های بسیاری مواجه‌اند (شریفی دریا، 1384، 25). رویکردهای فمینیستی در تحلیل‌های امنیتی خود اغلب ساختارها و نهادهای اجتماعی و تاریخی را که منجر به اعمال شدن خشونت علیه زنان می‌شوند، مورد نقد قرار می‌دهند. از این رو در این رویکرد، آسیب پذیری زنان در درون جامعه مورد تاکید قرار می‌گیرد (ذاکری، 1390، 51). بر اساس نظر فمینیست‌ها همواره نابرابری ساختاری جوامع به زیان زنان

4. Roe

5. Parsons Talcott

بوده و این موضوع به گونه‌ای است که احتمال اعمال خشونت بر علیه زنان مبدل به یکی از ویژگی‌های همه جوامع شده است. این اعمال خشونت و آسیب‌پذیری زنان تا به حدی است که احتمال اعمال خشونت علیه زنان را در حوزه خصوصی نیز ممکن می‌سازد. طرفداران دیدگاه فمینیستی بر این باورند که ساختارهای موجود در جامعه علاوه بر آن که ابزار اعمال خشونت بر علیه زنان

است، می‌تواند اسباب ناامنی آنان را نیز فراهم آورد. بر این اساس فمینیست‌ها راه نیل به امنیت برای زنان را در تغییر این ساختارهای اجتماعی مبتنی بر جنسیت می‌بینند. فمینیست‌ها در یک نتیجه‌گیری کلی از تحلیل‌های خود معتقدند که این ساختارها و تأثیر آن بر نظام تفکر مردان حتی می‌تواند موجبات ناامنی جهانی را فراهم آورد (عسگری، 1382، 85). به طور خاص در مورد تفاوت میزان احساس امنیت زنان و مردان می‌توان به چند دیدگاه در تحلیل‌های فمینیستی اشاره کرد؛ به اعتقاد دیدگاه اول، منابع و زمینه‌های احساس ناامنی و تفاوت‌های آن بین همسران را می‌توان به تفاوت در سطح رفع نیازهای زنان مربوط دانست. کسانی که نیازهای خود را برآورده می‌کنند احساس ناامنی کمتری دارند. هری استک سالیوان معتقد است که قسمت اعظم رفتارهای انسان برای از میان برداشتن یا سبک کردن تنیدگی‌های او از دو منبع سرچشمه می‌گیرند: نیازهای بدنی و اضطراب، ناامنی اجتماعی. او معتقد است که انسان، از آغاز زندگی دلوپسی را به تدریج می‌آموزد (رحیمی-نیک، 1374، 67). این نظریه می‌گوید که: احساس ناامنی، اکتسابی است و در فرایند زندگی اجتماعی آموخته می‌شود، اما نیازهای زنان سطوح متفاوت دارد و زمینه‌های احساس ناامنی به نوع نیازهای برآورده نشده بستگی دارد. می‌توان احساس امنیت زنان را به پیروی از

ازلو؛ مجموعه شرایط و زمینه‌هایی دانست که شامل؛ امنیت، ثبات، وابستگی، حمایت، رهایی از ترس نگرانی و آشفتگی، نیاز به سازمان، نظم، قانون، محدودیت، داشتن حامی مقتدر و... می‌باشد (مازلو، 1379، 25). بنابراین تفاوت زنان در احساس ناامنی به تفاوت در موقعیت‌ها و نیز ادراکات آنان مربوط است.

دیدگاه دیگر این است که احساس ناامنی زنان به تقسیم کار جنسیتی در جامعه بستگی دارد. بر اساس دیدگاه تفاوت، جایگاه و تجربه‌ی زنان در بیشتر موقعیت‌ها با جایگاه و تجربه‌ی مردان در همان موقعیت‌ها تفاوت دارد. بر مبنای دیدگاه نابرابری، جایگاه زنان در بیشتر موقعیت‌ها نه تنها متفاوت از مردان، بلکه از آن، کم به‌تر و با آن نابرابر است. بر اساس دیدگاه ستمگری، موقعیت

زنان را باید بر حسب رابطه قدرت مستقیم میان مردان و زنان درک کرد. زنان تحت ستم قرار دارند، یعنی تحت قید و بند، تابعیت، تحمل، سوءاستفاده و بدرفتاری مردان به سر می‌برند (رینزر، 1374، 16).

اضافه بر رویکرد فمینیستی به احساس ناامنی، رویکردی با نگاه جامعه - جمعیت‌شناسانه به احساس ناامنی، از آن محققانی همچون مکین تایر، باکس، هیل و اندروز می‌باشد که معمولاً در مطالعات خود بر عواملی هم چون جنسیت، سن و موقعیت اجتماعی - اقتصادی تأکید کرده‌اند.

در رویکرد آسیب‌پذیری، جنسیت بیشترین قابلیت را برای توضیح و پیش‌بینی احساس ناامنی دارد. مطالعات بسیاری رابطه‌ی بین این دو پدیده را تأیید کرده‌اند و نشان داده‌اند که معمولاً زنان بیشتر از مردها احساس ناامنی را گزارش می‌کنند (مانند مطالعاتی که توسط کلمنت و کلیمن، لین و مکر، کویزنبوری و جونز انجام شده است). هر چند که مطالعات معدودی نیز نشان

داده‌اند رابطه‌ی مهمی بین دو پدیده‌ی مورد نظر وجود ندارد، بسیاری از مطالعات یاد شده به دنبال پاسخگویی به این پرسش بوده‌اند که چرا زن‌ها بیشتر از مردها ابراز ترس می‌کنند. حال آنکه مطابق آمارهای رسمی مربوط به امنیت و جرم و همچنین پیمایش‌های بزه‌دیدگی، زنان کمتر از مردها با خطرات ناشی از جرم و ناامنی روبرو هستند. محققین، این پدیده را پارادوکس ترس از جرم نامیده‌اند. این معما آن چنان بحث برانگیز بوده است که گاه حتی واکنش‌های متعصبانه نویسندگان فمینیست در حوزه امنیت را برانگیخته است. برخی از آنها چنین ادعا کرده‌اند که برآوردهای رسمی مربوط به بزه‌دیدگی زنان، آمارهایی

سوگیرانه هستند، چون مواردی که زن‌ها در معرض جرم قرار می‌گیرند اما بزه‌دیدگی نمی‌شوند را در نظر نمی‌گیرند و اگر این موارد در آمارها گنجانده شود، آنگاه دیگر ترس بیشتر زن‌ها غیر معقول جلوه نکرده و توضیح عقلانی پیدا می‌کند. برخی دیگر از محققین نیز در توضیح این پارادوکس بیان داشته‌اند که علت ترس بیشتر زنان را باید در آسیب‌پذیری بیشتر فیزیکی و اجتماعی آن‌ها جستجو کرد (tanko, 1995, 63). ضمن اینکه آسیب‌پذیری اجتماعی، به نوبه خود، نتیجه زندگی در جامعه‌ای است که از نظر جنسیت دچار طبقه‌بندی بوده، جامعه‌پذیری نقش جنسی معمولاً به پیدایش روحیه‌ی انفعال و تسلیم در زنان منجر می‌شود.

یافته‌ها و بحث

طبق یافته‌های حاصل از پرسشنامه، 67/7 درصد از زنان خود را متأهل و 32/3 درصد مجرد عنوان کرده‌اند. 28 درصد از پاسخ‌دهندگان سنی زیر 25 سال و 61 درصد بین 25 تا 55 و مابقی بیش از 55 سال داشته‌اند. وضعیت تحصیلی آنان به شش دسته بی‌سواد و ابتدایی، دیپلم، فوق‌دیپلم، دانشجو، لیسانس و بالاتر تقسیم شده که بیش از 68/7 درصد از آنان بالاتر از دیپلم بوده‌اند. اکثر زنانی که به پارک‌ها وارد شده‌اند از وضعیت اقتصادی نسبتاً مطلوبی برخوردار بوده‌اند و میانگین درآمدی آنان با جامعه میزبان برابر می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که 19/2 درصد زیر 400 هزار تومان، 37 درصد بین 400 تا 600 هزار تومان، 42 درصد بین 600 تا 800 هزار تومان و 1/8 درصد بیش از 800 هزار تومان بوده‌اند. طبقات شغلی پرسش‌شوندگان به ترتیب آزاد (46/7)، دولتی (36/6) و در حال تحصیل (16/7) می‌باشند.

مهمترین دلایل بازدید زنان از پارک‌های تبریز فراغتی و تفریحی که شامل بازدید از جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی با 51 درصد و جاذبه‌های طبیعی شهر با 22 درصد می‌باشد. 15 درصد با هدف بازدید از دوستان و خویشاوندان و 12 درصد با هدف تجاری و کاری وارد پارک‌ها شده‌اند. بیش از 75 درصد از آنان با وسیله نقلیه شخصی و مابقی با وسایل نقلیه عمومی مسافرت نموده‌اند.

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که درصد بالایی از زنان، پارک مورد نظر را دارای امنیت اجتماعی نسبتاً خوبی می‌دانند که نتایج آن به صورت (جدول 1) است. همان طور که مشاهده می‌شود از کل نمونه مورد بررسی (390 گردشگر) 18/7 درصد از پاسخگویان دارای احساس امنیت کم، 36/6 درصد دارای احساس امنیت متوسط و 47/7 درصد نیز دارای احساس امنیت بالا می‌باشند. میزان رضایت‌مندی از امنیت اجتماعی در بخش مورد نظر نسبتاً خوب می‌باشد. که در این رابطه مهم‌ترین موارد عدم امنیت اجتماعی پارک ائل‌گلی از نظر زنان، دزدی و جیب‌بری، مزاحمت‌های خیابانی، دعوای خیابانی، چاقوکشی و خرید و فروش مواد مخدر ذکر شده است.

جدول (1) بررسی میزان امنیت اجتماعی از دیدگاه پاسخگویان

ردیف	رضایت از امنیت اجتماعی	تعداد	درصد
1	امنیت بالا	186	47/7
2	امنیت متوسط	131	33/6
3	امنیت کم	73	18/7

جدول 2 نمره احساس امنیت اجتماعی زنان نمونه مورد مطالعه را بر اساس میزان تحصیلات نشان می‌دهد. با توجه به مقدار f و p تفاوت معناداری بین میزان تحصیلات و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان وجود دارد. بر اساس آمار توصیفی افراد دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم (بیش از 67 درصد پاسخ دهندگان) احساس امنیت اجتماعی بیش تری از بقیه افراد دارند.

جدول (2) آزمون تحلیل واریانس بین احساس امنیت اجتماعی و میزان تحصیلات زنان

سطح معناداری	F	میانگین	DF	تعداد	تحصیلات/احساس امنیت
0/02	2/76	387/23	5	122	بیسواد تا سیکل
				94	دیپلم
				40	فوق دیپلم
				65	دانشجو
				57	لیسانس
				12	بالاتر از لیسانس

جدول 3 نمره احساس امنیت اجتماعی زنان را بر اساس وضعیت تأهل نشان می‌دهد. با توجه به مقدار F و P تفاوت معناداری بین وضعیت تأهل و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان وجود دارد. بر اساس آمار توصیفی افراد متأهل (67 درصد پاسخ گویان) دارای احساس امنیت بیش تری از بقیه افراد هستند.

جدول (3) آزمون تحلیل واریانس بین احساس امنیت اجتماعی و وضعیت تأهل زنان

سطح معناداری	F	میانگین	DF	تعداد	وضعیت تأهل / احساس امنیت
0/00	16/04	2272/95	2	119	مجرد
				264	متأهل
				7	سایر

جدول 4 احساس امنیت اجتماعی زنان را بر اساس میزان سن نشان می‌دهد. با توجه به ضریب همبستگی و سطح معناداری بین این دو متغیر از لحاظ آماری رابطه معنادار میان این دو متغیر وجود دارد. بر اساس آمار توصیفی افراد جوان دارای احساس امنیت بیشتری نسبت به سایر افراد می‌باشند. بنابراین فرضیه رابطه بین سن و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان مورد پذیرش قرار می‌گیرد. همچنین ضریب همبستگی فی 0/92 نشان دهنده همبستگی نسبتاً بالا بین این دو متغیر است و

نشان می‌دهد که با افزایش سن میزان احساس امنیت اجتماعی به نسبت زیادی بالا می‌رود. همچنین یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که بیش‌ترین میزان احساس امنیت اجتماعی در گروه سنی 25 تا 55 سال می‌باشد.

جدول (4) آزمون همبستگی پیرسون و فی بین میزان احساس امنیت اجتماعی و میزان سن زنان

همبستگی فی	آزمون پیرسون		احساس امنیت
	سطح معناداری	شدت رابطه	
0/92	0/36	0/023	سن

جدول 5 احساس امنیت اجتماعی زنان را بر اساس وضعیت کالبدی - فیزیکی فضای پارک‌ها نشان می‌دهد. با توجه به اینکه متغیر کالبدی - فیزیکی نامناسب مستقل و در سطح اسمی و متغیر نارضایتی از امنیت اجتماعی در سطح اسمی مقیاس داده‌ها می‌باشد، بنابراین از آزمون همبستگی فی و کرامر استفاده شده است.

جدول (5) نتایج همبستگی فی بین دو متغیر وضعیت فیزیکی - کالبدی نامناسب پارک‌ها با میزان احساس امنیت اجتماعی زنان

ضریب معناداری	همبستگی	مجموع	میزان احساس زنان		متغیر مستقل	
			خیر	بلی	بلی	وضعیت کالبدی - فیزیکی نامناسب
0/186	0/242	182	39	143	بلی	وضعیت کالبدی - فیزیکی نامناسب
		208	91	117	خیر	
		390	130	260	مجموع فی	

با توجه به نتایج آزمون‌ها می‌توان پذیرفت که این نتایج معنی‌دار نیست، یعنی به نظر زنان بین این دو متغیر رابطه در سطح $(P>0/05)$ رابطه معنادار وجود دارد. نتایج آزمون نشان می‌دهد که وضعیت فیزیکی - کالبدی نامناسب پارک‌های شهر تبریز بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران تأثیر منفی نداشته است بنابراین فرضیه؛ وضعیت کالبدی - فیزیکی نامناسب پارک‌های شهری در میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیر منفی داشته است، مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

در بررسی فرضیه بعدی با توجه به متغیر مستقل درآمد زنان در سطح اسمی، مقیاس داده‌ها و متغیر وابسته میزان احساس امنیت اجتماعی زنان در سطح فاصله‌ای مقیاس داده‌ها، از آزمون ضریب همبستگی فی و کرامر استفاده شده است. میزان درآمد زنان به چهار دسته زیر 400، بین 400 تا 600، بین 600 تا 800 و بیش از 800 هزار تومان طبقه بندی شده است. در جدول 7 نتایج این آزمون آمده است.

جدول (6) نتایج آزمون همبستگی بین دو متغیر میزان درآمد و میزان احساس امنیت اجتماعی زنان

ضریب معناداری	همبستگی	متغیر
0/00	0/87	فی
0/00	0/87	کرامر

با توجه به نتیجه آزمون، به این دلیل که سطح معناداری زیر 0/05 می‌باشد، فرضیه رابطه معنادار این دو متغیر مورد پذیرش قرار می‌گیرد. همچنین ضریب همبستگی فی بین دو متغیر مستقل میزان درآمد و وابسته میزان احساس امنیت اجتماعی

0/87 می‌باشد که بیانگر همبستگی نسبتاً بالای این دو می‌باشد. علاوه بر این ضریب همبستگی نشان می‌دهد که با افزایش میزان درآمد زنان، میزان احساس امنیت اجتماعی آنان در جامعه میزان بالا می‌رود که این عامل نشان دهنده پایگاه اجتماعی - اقتصادی زنان و تأثیراتی که بر امنیت اجتماعی می‌گذارد، می‌باشد.

در ادامه به بررسی نقش و کارکرد نیروی انتظامی با احساس امنیت اجتماعی زنان می‌پردازیم. با توجه به ارتباط بسیار نزدیک این نهاد با بحث امنیت اجتماعی زنان فرضیه‌ی؛ "به نظر می‌رسد بین عملکرد نیروی انتظامی با میزان احساس امنیت اجتماعی زنان رابطه معناداری وجود دارد"، تدوین شده است. جهت سنجش این فرضیه از آزمون T استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول 7 آمده است. ضریب T به دست آمده (13/8) نشان می‌دهد که ارتباط بسیار قوی بین این دو متغیر برقرار می‌باشد.

یعنی با افزایش نقش نیروی انتظامی به ویژه از جنبه‌های جدیت و عملکرد در پارک‌های شهری تبریز، احساس امنیت اجتماعی زنان به میزان بسیار زیادی بالا می‌رود. بنابراین لزوم توجه و برنامه‌ریزی پلیس برای زنان از دید پاسخ‌دهندگان بسیار لازم و

ضروری می‌باشد. همچنین یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که میزان رضایت‌مندی از نیروی انتظامی شهر تبریز (بیش از 65 درصد) نسبتاً خوب می‌باشد.

جدول (7) نتایج آزمون همبستگی بین دو متغیر (نقش نیروی انتظامی و رسانه) با میزان احساس امنیت اجتماعی زنان

میزان احساس امنیت اجتماعی زنان		متغیر
Sig T	آزمون T	
0/00	13/8	نقش نیروی انتظامی
0/00	12/6	نقش رسانه

وجود عوامل کنترل کننده (نیروی انتظامی) اگر چه راه حل پایداری نیست اما به صورت مقطعی ضروری است. از این رو میزان حضور نیروی انتظامی از دیدگاه ساکنانی که در اطراف پارک‌ها قرار دارند سنجش گردیده و نتایج آن در جدول 8 آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود بیش‌ترین حضور نیروی انتظامی به صورت گشت موقت می‌باشد و بعد از آن عدم نظارت توسط ساکنان بیان شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود درصد عدم نظارت توسط پاسخ‌دهندگان 31 درصد عنوان شده است که بیانگر جدیت و عملکرد نیروی انتظامی به صورت نامطلوب می‌باشد.

جدول (8) میزان حضور نیروی انتظامی از دیدگاه ساکنان

درصد	فراوانی	
16/75	128	نظارت دائم
33/25	254	گشت موقت
18/72	243	نظارت، در صورت گردشگران
31/28	239	عدم نظارت
100	764	جمع

از طرفی دیگر نقش رسانه‌ها در رابطه با میزان احساس امنیت اجتماعی نیز مورد آزمون قرار گرفته است و نتایج آن در جدول 7 آمده است. همان طور که مشاهده می‌شود ضریب T به دست آمده 12/6 می‌باشد و نشان می‌دهد که رسانه‌ها به میزان بسیار زیادی در افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی زنان در پارک‌های شهری تأثیر دارند. بنابراین دو عامل نقش نیروی انتظامی

و رسانه‌ها در تعامل و ارتباط با هم به میزان بسیار زیادی بر احساس امنیت اجتماعی شکل گرفته در زنان تأثیر دارند. یعنی با بهبود کارکرد نیروی انتظامی و نظارت دائم بر پارک‌های دارای مشکلات و معضلات اجتماعی و امنیتی از یک طرف و از طرف دیگر افزایش آزادی رسانه‌ها در تمامی ابعاد می‌توانند میزان احساس امنیت اجتماعی زنان را به میزان بسیار زیادی افزایش دهند.

نتیجه‌گیری

امنیت از جمله مفاهیم مورد بحث در علوم انسانی است که همانند بسیاری از مفاهیم دیگر، پیچیدگی و نامفهوم بودن خصیصه ذاتی و ماهوی آن است. معماگونه امنیت و فرو رفتن در هاله‌ای از رمز و رازهای تئوریک و ایدئولوژیک تا جایی است که باری بوزان از نظریه‌پردازان برجسته در این باره خاطر نشان نموده است هر کوششی برای درک مفهوم امنیت، بدون آگاهی کافی از تناقضات و نارسایی‌های موجود در خود این مفهوم ساده اندیشانه است. علاوه بر آن، تأمین امنیت اجتماعی از لازمه‌های ثبات و پایداری نظم اجتماعی است و به همین لحاظ اطلاع از میزان احساس امنیت اجتماعی، موضوعی مهم و در خور توجه است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که درصد بالایی از زنان، پارک‌های شهر مورد نظر را دارای امنیت اجتماعی نسبتاً خوبی می‌دانند. از کل نمونه مورد بررسی (390 زن) 18/7 درصد از ساکنان دارای احساس امنیت کم، 36/6 درصد دارای احساس امنیت متوسط و 47/7 درصد نیز دارای احساس امنیت بالا می‌باشند. میزان رضایتمندی از امنیت اجتماعی در بخش مورد نظر نسبتاً خوب می‌باشد. که در این رابطه مهمترین موارد عدم امنیت اجتماعی پارک‌های شهر تبریز از نظر بانوان، دزدی و جیب‌بری، مزاحمت‌های خیابانی، دعواهای خیابانی، چاقو کشی و خرید و فروش مواد مخدر ذکر شده است. همچنین میزان احساس امنیت اجتماعی با عواملی چون سن، میزان تحصیلات، میزان درآمد، وضعیت تأهل، عملکرد نیروی انتظامی، عملکرد رسانه‌ها و... ارتباط بسیار نزدیکی دارد. که از میان این عوامل بیشترین نقش را عملکرد نیروی انتظامی عنوان کرده‌اند. هم چنین شرایط کالبدی - فیزیکی پارک‌های شهر تبریز از نظر پاسخگویان تأثیر آن چنانی بر بالا بردن میزان احساس امنیت اجتماعی زنان ندارد. در ارتباط با فضای اجتماعی پارک‌های شهر تبریز نیز زنان معتقد بوده که تعارضاتی با اهالی اطراف پارک‌ها نداشته‌اند. در خصوص نحوه برخورد اهالی اطراف پارک با زنان می‌توان گفت که در کل برخورد فیزیکی خاصی میان زنان و اهالی محل وجود نداشته است. با توجه به چند وجهی بودن مقوله امنیت پایدار شهری، تأمین امنیت زنان تنها از طریق مدیریت امنیتی - انتظامی یا مراکز متعدد با عدم ارتباط و هماهنگی لازم تأمین نمی‌شود و این امر نیازمند شکل‌گیری نظام مدیریت یکپارچه شهری می‌باشد.

منابع

1. ابراهیمی، نبی‌اله (1386) تأملی بر مبانی و فرهنگ کپنهاگ، فصلنامه سیاست خارجی، سال 21، شماره 82، صص 458-439
2. افشار، زین العابدین (1385) امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران

3. بوزان، باری (1378) مردم، دولت ها و هراس، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
4. بوزان، باری (1378) مردم، دولتها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات مطالعات راهبردی، تهران
5. ذاکری هامانه، راضیه (1390) بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل اجتماعی موثر بر آن مطالعه موردی شهر یزد، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد
6. رحیمی نیک، اعظم (1374) تئوری های نیاز و انگیزش، تهران: دانشگاه آزاد محلی.
7. رضایی، اعظم و نخعی، نجمه و محمدزاده، شهرام (1392)، برآورد ارزش تفریحی پارک جمشیدیه تهران با استفاده از روش ارزشگذاری مشروط، مجله محیط شناسی، سال 39، شماره 2، صص 25-32.
8. شریفی دریاز، مسعود (1384) بررسی اقتدار گرایی و عوامل موثر برآن با تاکید بر احساس امنیت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی.
9. صادقی فسایی، سهیل و زهرا میر حسینی (1388) تحلیل جامعه شناختی ترس از جرم در میان زنان شهر تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره 17، صص 125-152.
10. صمدی، جمیل (1384) بررسی امنیت اجتماعی در شهر سنندج، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
11. عسگری، محمود (1382) رهیافت های شناخت شناسی امنیت، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال 6، شماره 20.
12. گروسی، سعیده، میرزایی، جلال و احسان شاهرخی (1386) بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت، فصلنامه دانش انتظامی، سال 9، شماره 2، صص 26-39.
13. گیدنز، آنتونی (1377) پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی، نشر مرکز، تهران
14. مازلو، ابراهام (1372) انگیزش و شخصیت (ترجمه احد رضوانی) مشهد: به نشر.
15. مک کلین لای، آردی، لیتل، آر (1380) امنیت جهانی؛ رویکرد ها و نظریه ها. ترجمه اصغر افتخاری، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران
16. نویدنیا، منیژه (1382) درآمدی بر امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ششم، شماره مسلسل 19
17. نویدنیا، منیژه (1385) گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی و ارشاد ناجا - مرکز مستندات اجتماعی، شماره چهارم و پنجم

18. Bilging, Pinar; Both, Ken; Jones, Richard Wyn(1998). "Security studies: The next stage?" Inverno 98, N 48-2.
19. Buzan, Barry; Weaver, Ole (1998). Liberalism and security:the contradictions of the liberal leviathan, Copenhagen peace research institute (COPRI) Working papers
20. Goldner, Charles R; Ritchi J R Brent; McIntosh, Robert W,1999, tourism: principles. Practices.philosophies, J.W publication.
21. Jones, Richard W. (1999). Security, Strategy, and Critical Theory, London, Lynne Rienner Publications.
22. Roe. Paul (1996). The societal security dilemma" Copenhagen peace research institute (COPRI) Working papers
23. Stanko, B. (1995). "Women, Crime and Fear", The Annals of the American Academy of Politicsand Social Science, 539, 46-59.